

УДК 316.6:334.02:103.1

Політичні комунікації: аспекти розвитку

Віра Дабіжа,старший викладач кафедри
міжнародної інформації
університету „Україна”

(Рецензент:

д. політ. н. Ю. Шайгородський)

В статті досліджуються основні аспекти розвитку, джерельна база та дискурсні підходи до визначення поняття „політичні комунікації”. Наводяться та критично оцінюються окремі визначення цього феномену.

Ключові слова: політичні комунікації, розвиток демократії, інформаційна політика, порівняльний аналіз.

The article article considers the main aspects of the development, a key base, discourse approaches to the definition of political communication and provides an example of such a definition.

Keywords: development, source information, political communication, comparative analysis.

В статье исследуются основные аспекты развития, источники и дискурсные подходы к определению понятия „политические коммуникации”. Приводятся и критически оцениваются отдельные определения этого феномена.

Ключевые слова: политические коммуникации, развитие демократии, информационная политика, сравнительный анализ.

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими завданнями.

Через новизну, складність і певну унікальність інформаційної діяльності досі не тільки немає достатньо диференційованих наукових досліджень щодо сутності та можливості інформаційного впливу медіа на маси в умовах сучасного етапу глобалізації кризового періоду, але й не вистачає науково обґрунтованих методичних засад дослідження цього напрямку. Сфера політичної комунікації поки що переживає своєрідний період накопичення та осмислення емпіричного матеріалу, вироблення методологічних підходів, відповідної системи понять, уточнення термінології, виявлення загальних принципів та критеріїв, спільних уявлень тощо.

Віра Дабіжа

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виокремлення не вирішених раніше проблем. Теоретичні основи політичної комунікативістики закладені дослідженнями Н. Вінера, К. Шеннона, У. Уівера, а також філософськими працями Д. Белла, Г. Блумера, Дж. Гелбрейта, Дж. Гербнера, Н. Лумана, А. Моля, Т. Парсонса, Д. Рисмена, А. Тоффлера, Ю. Хабермаса, Р. Якобсона. Біля витоків політичних комунікацій як напряму досліджень були Р. Бреддок, Г. Лассуелл, П. Лазарсфельд, М. Маклюен, Р. Парк. Суттєвим є внесок у становлення цього наукового напряму західних та російських вчених: Е. Аронсона, Ю. Буданцева, Б. Грушина, Б. Макмайера, Т. Іларіонової, В. Конєцької, Ю. Петруніна, А. Соловійова, Ф. Шаркова та багатьох інших. Окремі аспекти проблеми – у полі зору вітчизняних науковців: О. Дубаса, О. Зернецької, Ю. Ганжурова, Г. Почепцова, В. Різуна, М. Сомова, Ю. Шайгородського та ін.

Разом з тим, залишається актуальною проблема ретельного опрацювання, виокремлення системи понять і термінів за допомогою яких описуються та досліджуються процеси, що відбуваються у комунікативній сфері суспільства, зокрема, у сфері політичної комунікації. Вирішення зазначеної проблеми, значною мірою, сприятиме успіху суспільного розвитку.

Мета статті. Дослідити основні аспекти розвитку, джерельну базу та дискурсні підходи до визначення поняття „політичні комунікації”, здійснити його порівняльний аналіз в контексті суспільного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протидія розвитку негативних явищ, обумовлених глобальною кризою, потребує нової, ефективної системи політичних комунікацій, здатної швидко й результативно задіяти відповідні антикризові механізми, відповідним чином реагувати на нові виклики і загрози. Для цього необхідні певні „індикатори” інформаційних загроз, передусім в політичній сфері, через залучення функціональних можливостей якої було б можливим встановлення рівня цих загроз та використання механізмів політичної протидії таким загрозам. Очевидно, що зазначена „індикативна” система містить людський фактор, як суттєвий чинник прийняття рішень. Разом з тим, його вплив має бути мінімізованим, у тому числі, й у зв’язку з високими ризиками ірраціональності, непрофесійності, корупційності тощо. Зв’язки між політичними, соціальними, господарськими структурами, у такому випадку, можуть бути „порушені”, а самі ці структури – дезорієнтовані, якщо засоби масової інформації та комунікації неадекватно реагуватимуть на політичні процеси, що відбуваються в соціумі, помилково прогнозуватимуть їх наслідки.

Аспекти дієвості комунікацій, з позиції політичного та державного управління (держав-полісів), розглядалися ще в творах античних авторів: Платона та Аристотеля. Окремі аспекти проблем політичної комунікації між владними структурами, між владою і народом розглядалися і в

середньовіччі, наприклад в роботах Фоми Аквінського, пізніше в працях Н. Макіавеллі. Серед тих, хто вперше висвітлив комплекс комунікаційних проблем, виокремив окремі її складові був Симеон Полоцький (1629–1630 рр.). Згодом, Михайло Ломоносов (1711–1765 рр.) визначив цей феномен як „з'єднання нашого мислення” [1].

Зазначимо, що в XVIII–XIX ст. серед наук, що займались суспільними та гуманітарними проблемами, не було дисциплін, які б досліджували питання комунікацій як явища чи процесу. Г. Тард (1843–1904) був першим, хто чітко заявив про можливість наукового пізнання комунікаційних процесів і висунув ідею подальшого розвитку соціально-комунікаційної діяльності. Разом з тим, лише у 20х–30х рр. XX ст., в межах соціальної психології, комунікаційна проблематика привернула пильну увагу дослідників. У цьому контексті, початок XX ст. позначений науковими працями В. Вундта та Р. Штейнгеля в Німеччині, Г. Гарда і Г. Лебона у Франції.

Сучасні філософські аспекти теорії комунікацій розглядали: К. Апель, В. Гьюсле, Т. Дейк, А. Єрмоленко, значний внесок в теоретичні розробки філософських проблем інформаційно-комунікаційних процесів зробили зарубіжні вчені: М. Асфлер, В. Бутров, Г. Вейман, Е. Гуссерль, Р. Голдінг, Ю. Габермес, В. Ділтей, Х. Інайхен, Д. Коети, П. Рікер, А. Казанський, Ф. Шлейермахер, Т. Шпет, а також вітчизняні: С. Квіт, С. Кошарний, М. Попович та ін.

Сучасні дослідження комунікавістики, у тому числі політичної, спираються на системний підхід, теорію комунікацій та комунікативну філософію постмодерна. Критерієм визначення будь-якої системи служить наявність ряду історичних ознак, властивих саме цій системі. Інформаційний потік політичних комунікацій функціонує у певному соціальному середовищі, де вирішальними є виробничі відносини. Вони впливають не лише на людину, але й на усі складові частини феномена, якими нині є глобальні масово-інформаційні відносини.

Політичний зміст преси, телебачення, радіомовлення та інших засобів масової інформації не лише формує громадську думку, але й впливає на інші компоненти життя, загалом – на соціальну дійсність. Уся ця гіперсистема виступає як засіб здійснення єдиного процесу поширення ідей, вчень, теорій, суспільно значущої інформації, виховання соціальних почуттів, норм, звичок, форм, поведінки тощо [2]. В межах нашого дослідження визначальними є такі складові комунікації, як політична, масова, наукова, соціальна тощо.

Кожна політична система, як і кожна політична сила, є синтезом можливостей та потреб. Разом з тим, рівень політичної комунікації багато в чому залежить від загального рівня стану соціально-політичного, технічного розвитку, рівня політичної культури суспільства. Окрім того, базова ідеологія політичної системи (визначена та невизначена) безумовно впливатиме на політичну комунікацію як цілісне явище. Саме тому,

існують і, вочевидь надалі існуватимуть ідеологічно, партійно-політично ангажовані дослідження, предметом яких є політичні комунікації.

Політична система держави – це система політичних явищ, інститутів, відносин, процесів, принципів організації суспільства. Вона підпорядкована певним політичним, соціальним, правовим, ідеологічним, історико-культурним цінностям і нормам. Політична система включає в себе організацію політичної влади, відносин між суспільством і державою, характеризує політичні процеси, інституалізації влади, політичної діяльності, політичної творчості, характер участі у політичному житті. Вона є складовою геополітичної конструкції, як просторово-часової системи комунікацій, взаємодій держав, технологій і принципів їх здійснення у світовому вимірі.

Значний внесок у розробку теорії політичної системи зробили політологи М. Вершинін, Т. Парсонс, Д. Істон, Г. Алмонд, У. Мітчел, К. Дейч, Н. Луман, Г. Пауелл, Д. Трумен та ін. Проблеми політичної комунікації розглянуті в працях: С. Аронсона, Р. Брауна, П. Бурдье. Особливу увагу науковці приділяють структурно-функціональному аналізу як методу дослідження політичної системи суспільства загалом та її окремих елементів, виокремленню внутрішніх ресурсів і зовнішніх чинників, що впливають на стан і функціонування політичної системи, визначення характеру взаємозв'язків і закономірностей функціонування системних утворень. На цих теоретичних засадах можливо не тільки аналізувати, але й прогнозувати розвиток політичних процесів крізь призму політичних комунікацій.

Термін „комунікації” у науковій літературі використовується з початку ХХ ст. Наприкінці 30-х рр. увагу дослідників привернули нові напрями: „масова комунікація”, „політична комунікація”, „наукова комунікація”, „управлінська комунікація” тощо. Визначаючи поняття „політична комунікація”, на нашу думку, необхідно передусім спиратися на визначення поняття політики.

Ю. Шайгородський зазначає, що політика, як суспільне явище зорієнтована на розв'язання широкого кола проблем і завдань – політичної влади, політичної організації суспільства, діяльності політичних партій і громадських організацій, взаємовідносин суспільних класів, соціальних груп, еліт у державі, міжнародних відносин, прав і свобод громадянина тощо. Тому в загальному вигляді політику можна трактувати як „сукупність знань, ідей, дій, результатів з розкриття сутності політичного життя, механізмів його організації і контролю над політичним життям суспільства і держави у внутрішньому і зовнішньому вимірах”. Таке визначення, як зазначає сам автор, дещо абстрактне, але воно охоплює не тільки фактори боротьби за владу, але й вирішення конфліктів, ролі держави як арбітра у відносинах класів, соціальних груп, верств, політичних партій, інститутів громадянського суспільства, особистостей [3, с. 31-32].

Вказане визначення не суперечить іншим існуючим трактуванням політики. Крім того, на нашу думку, воно дозволяє розглядати й політичні комунікації з позиції виконання ними основних функцій, що обумовлені наведеним вище визначенням, у тому числі, – фактором боротьби за владу, а також боротьби за вирішення політичних конфліктів, ролі держави у відношеннях соціальних структур (класів, прошарків, верств, груп населення тощо), політичних партій та управлінських структур суспільства, а також особистостей.

Варто зазначити, що термін „політичні комунікації”, представлений у множині, по аналогії з іншими спорідненими видовими термінами, наприклад, „масові комунікації”. Такий підхід достатньо аргументовано з логічних та лінгвістичних позицій, обґрунтовується у працях О. Зернецької [4].

Отже, політичні комунікації охоплюють усі аспекти політики, а також – здійснюють функцію їх взаємодії з усіма сферами життєдіяльності, через відповідні видові комунікації (економічну, соціальну, психологічну тощо). Основні визначення поняття „політичні комунікації” наведено у табл. 1.

Представлений метод аналізу, на думку автора, не є остаточним, і, тим більше, вичерпним, але такий порівняльний метод дає достатнє уявлення щодо існуючих визначень.

В авторському баченні, **політичні комунікації** – це складна сукупність процесів, методів, актів, циркуляції, передачі, обміну та взаємодії між різними елементами політичної системи: державою, політичними силами, громадянським суспільством, групами населення та індивідами тощо, яка формує напрямки цивілізаційного розвитку людства.

Політичні лідери та політичні засоби масової інформації та комунікації (ЗМІ та ЗМК) в контексті розвитку інформаційного суспільства, мають розглядати комунікації не тільки як засіб PR, але й як політичний і економічний імператив розвитку держави, нації, свідомості громадян, важливий чинник формування системи цінностей.

Висновки. Вдосконалення та розширення наукової міждисциплінарності, синтез різних підходів до трактування політичної комунікації як суспільно-політичного феномену, розробка моделей його функціонування надасть можливість з одного боку, певним чином уніфікувати, з іншого – розширити та стимулювати осмислення понять, у тому числі – базового – „політичні комунікації”.

Наукова дискусія щодо понятійно-категоріального апарату політичних комунікацій триває й буде розгортатись, поглиблюватись в процесі розвитку політичних систем.

Політичні комунікації як реальність, постійно вдосконалюються, набувають нових ознак, рис і можливостей. Вони суттєво розширюють дієвість систем політичного та державного управління.

В основі демократичної моделі політичних комунікацій, що формується в Україні, – рівноправний, прозорий і відвертий діалог та обмін політичною

інформацією, підвищення ефективності взаємодії влади і громадськості, формування основ громадського суспільства.

Таблиця 1

Основні визначення поняття „політичні комунікації”, що характеризують сучасний дискурс проблеми

№ п/п	Тенденція, підхід	Формулювання визначення	Автор, джерело
1.	Публічно-політична		
	1.1. публічний	– публічні дискусії, що ведуться з приводу раціонального розподілу дефіцитних ресурсів, надання комусь легітимної влади, можливості публічної влади використовувати різного роду санкції	Политические коммуникации : учебное пособие / [Петрунин Ю. Ю. и др.]; под ред. А. И. Соловьева]. – М. : Аспект Пресс, 2004. – С. 15
	1.2. медійний	– форма здійснення масової комунікації	Кіслов Д. В. Політична безпека масових комунікацій / Д. В. Кіслов. – К. : Леся, 2010. – С. 47.
	1.3. медіа-політичний	– процес, методи та стан передачі й обміну інформацією між різними частинами політичної системи, політичними силами та структурами, взаємодія між ними, державою, соціумом (включаючи його різні, соціальні групи) та індивідами	Кіслов Д. В. Кадрова комунікація і безпека комунікацій / Д. В. Кіслов // Державне управління та державна служба зайнятості. – К., 2008. – С. 320-334
2.	Політологічна		
	2.1. загальний	– процес передачі, обміну політичною інформацією, який структурує політичну діяльність і надає їй нового значення, форму, громадську думку і політичну соціалізацію громадян	Політичний енцикло-клопедичний словник. – К., 2004. – С. 269
	2.2. соціально-політичний	– процес циркуляції політичної інформації, який структурує функціонування суб’єктів та об’єктів політичної системи та інститутів громадянського суспільства, формує політичну культуру та соціальні настрої громадян	Політична енцикло-педія / [під ред. Ю. Левенця, Ю. Шаповала]. – К. : Парлам. вид-во, 2011. – С. 347.
	2.3. політично-соціальний	– процес передання політичної інформації, за посередництва якого інформація циркулює між різними елементами політичної системи, а також між політичною і соціальною системами	Політична енцикло-педія / [під ред. Ю. Левенця, Ю. Шаповала]. – К.: Парлам. вид-во, 2011. – С. 348.

№ п/п	Тенденція, підхід	Формулювання визначення	Автор, джерело
3.	Лінгвістична	– мова політики	Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Л. П. Нагорна. – К. : Світогляд, 2005. – С. 49.

Література:

1. **Ломоносов М. В.** Российская грамматика / М. В. Ломоносов // Пол. Собр. Соч. – Т. 7. – М. : Наука, 1952. – С. 395.
2. **Єрмоленко А. М.** Комунікативна практична філософія / А. М. Єрмоленко. – К. : Лібра, 1999. – 488 с.
3. **Шайгородський Ю.** Політика як міф і наукова діяльність / Ю. Шайгородський // Політичний менеджмент : наук. журнал / Голов. ред Ю. Ж. Шайгородський. – 2008. – № 6 (33). – С. 30-40.
4. **Зернецька О. В.** Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О. В. Зернецька. – К. : Освіта, 1999. – 351 с.